

Dnr I2020/03164

i.remissvar@regeringskansliet.se

cc: fredrik.norlund@regeringskansliet.se

Stockholm 7 mars 2021

Svensk Solenergi har beretts möjligheten att lämna synpunkter på Infrastrukturdepartementets remiss av *Energimarknadsinspektionens rapport Kapacitetsutmaningen i elnäten samt promemorian Ökade incitament för kostnadseffektiva lösningar i elnätsverksamhet*.

Även om remissen inte direkt handlar om solenergi, anser föreningen att förenklade regelverk kring solenergi i elnätet substantiellt skulle hjälpa till att lösa de kapacitetsproblem som hanteras i textunderlaget. Våra förslag:

1. Implementera energigemenskaper. Genom att tillåta en aktör att producera el på en plats och förbruka den på en annan ges incitament att bygga ut elproduktion lokalt och regionalt.
2. Flexibilitetstjänster. Förenkla för företag att handla med lokalt/regionalt producerad el, att köpa och aggregera energi från olika lokala/regionala aktörer med egen elproduktion och energilagrar, för att sälja vidare på marknaden.
3. Öka fokus på energilagring genom stöd, styrning och förenklade regelverk för att ge utökade möjligheter att flytta lagrad energi i syfte att hantera en ökande intermittent produktionsmix och effektförbrukningstoppar.
4. Undanröj hinder för utbyggnad av större solenergiparker där elen behövs, framförallt i södra Sverige (Stockholm och söderöver), genom tydliga riktlinjer från rikspolitiken som visar att el från solceller behövs. Därmed blir det enklare för länsstyrelserna att ge tillstånd till stora solcellsparker i soliga lägen.
5. Ta bort 500 kW-gränsen och kravet på egen administration av energiskatten vid större anläggningar. Detta skulle ge incitament för lokalt producerad energi där den behövs och tillsammans med energilagrar avlasta både transmissions- och regionnät.
6. Se över överförings- och anslutningsavgifterna. Idag hämmar höga överföringsavgifter inkoppling av större anläggningar. Naturligtvis ska nätägare få kostnadstäckning, men höga elnätsavgifter får samtidigt inte stoppa utbyggnaden av stora solparker.
7. Styr elhandelsföretag så att de använder mer differentierade tariffer så att el får kosta mer när mycket el förbrukas. Detta utjämnar användningen och skyndar på utbyggnad av både energilagring och lokalproducerad energi.
8. Förenkla tillståndprocesserna genom att kartlägga kapacitetsläget i elnäten och annonsera status öppet för alla intressenter. Det ska

framgå var det är enkelt respektive svårt att bygga ut transmissionsnät och regionnät (idag kan tillståndsprocesser kan ta 5-10 år), men för byggande och anslutning av stora produktionsanläggningar.

9. Öka fokus på beredskap och förbrukningstoppar. Utbyggnad av solenergi och energilagring kan positivt bidra till beredskap och kapa förbrukningstoppar.

Remisserna avseende Energimarknadsinspektionens båda rapporter med tillhörande lagändringsförslag är en del av införandet av EU-direktiven för Ren Energi-paketet enligt Energimarknadsinspektionens tidigare rapport, Ei R2020:02.

Svensk Solenergi anser att de viktigaste slutsatserna från rapporterna är att:

1. Sverige inte producerar tillräckligt med elenergi där den behövs. (Eller omvänt att förbrukningen inte finns där produktionen finns).
2. Sverige har kapacitetsbrist för överföring i elnäten (alternativt för lite nätkapacitet att förflytta den mängd el som produceras på ett ställe till ett annat).
3. Sverige börjar få små och halvstora produktionsanläggningar runt om i landet som påverkar nätkvalitet och balansansvar (både negativt och positivt).

Allt hänger ihop, och det är positivt att regering och myndigheter dels inför styrmedel för nätägares ansvar för nätens kapacitet och kvalitet, dels tar lagstiftningsinitiativ för att implementera EU-direktiven och möjliggöra utveckling av framtidens energibehov och utmaningar. Allt detta ställer sig Svensk Solenergi positivt till.

Vem bär ansvaret, vad kostar det och hur ska nätägarna kompenseras?

Ett övergripande problem är att det inte funnits, och fortfarande inte finns, någon myndighet eller aktör som äger ett *helhetsansvar* över funktionen hos elnätet och elproduktionen och som äger ett ansvar att kontrollera och planera regionala förutsättningar och behov och synkronisera dessa mot hela nätkapaciteten (transmissionsnät, regionalnät och lokalnät) samt elproduktionen. Frågor har tenderat att hamna mellan stolarna eftersom flera olika aktörer och myndigheter med olika drivkrafter och uppdrag är involverade.

Regeringen har nu gett Energimarknadsinspektionen i uppdrag att analysera kapacitetsbristen i elnäten närmare samt även uppdragit åt länsstyrelserna i Stockholms, Skånes, Uppsalas och Västra Götalands län att analysera förutsättningarna för en trygg elförsörjning regionalt i storstadsområdena. En central aktör och mycket bättre samordning krävs för att hantera hela problemställningen ur ett nationellt perspektiv, och en sådan permanent roll måste inrättas.

Regeringen har förvisso gett detta tillfälliga utredningsuppdrag till Energimarknadsinspektionen. Det borde emellertid idag finnas tekniskt goda förutsättningar att med smart AI-teknik och mönsterigenkänning för prediktion, skalbarhet och automatisering i realtid kunna överblicka och hantera nationella och regionala förutsättningar och behov.

Energimarknadsinspektionens förslag ”*Ökade incitament för kostnadseffektiva lösningar i elnätsverksamhet*” innebär en förändring av ersättningsmodellen för nätägare. Förslaget innebär att man framgent ska tillämpa ett effektiviseringskrav på nätägarnas totala kostnader; kapitalkostnader, löpande kostnader och driftskostnader, och inte bara på löpande påverkbara kostnader, vilket ska tillse att kapacitet/tillgänglighet byggs ut och underhålls. Samtidigt blir ersättningsmodellen mer teknikneutral, utan direkt eller indirekt styrning mot en viss typ av teknikinvestering såsom traditionell utbyggnad av nät, nätstationer, m.m. Man vill härigenom styra nätägarna mot de mest kostnadseffektiva lösningarna och samtidigt simulera en konkurrenssituation där nivån på effektiviseringskraven bestäms efter hur kostnadseffektiva nätföretagen är i förhållande till varandra. De mest effektiva nätföretagen som satsar på rätt teknik/tjänst över tid ska därigenom premieras ekonomiskt i förhållande till mindre effektiva och mindre långsiktiga nätägare. Modellen är inte riskfri och skulle kunna leda till att definierade standardkostnader/normvärden inte följer en snabb teknik- och prisutveckling, men i brist på riktigt konkurrens torde modellen kunna fungera i förhållande till i vart fall nyinvesteringar och aktivt underhåll av befintliga nät.

Ellagen tillåter idag inte att elnät byggs på spekulation om eventuella framtida behov, utan det krävs ett faktiskt behov och en faktisk beställare för att få bygga. Ett elnät med överkapacitet som inte utnyttjas fullt ut är alltså enligt dagens regler inte tillåtet och dessutom, menar många, inte samhällsekonomiskt försvarbart. Kapaciteten måste emellertid för den stora energiomställningens skull byggas ut i god tid, och antingen står skattebetalarna för notan eller så får marknadsaktörerna göra det, och Sverige bör tänka långsiktigt, inte enbart reaktivt.

Ett förslag är att nätförstärkningslånen utvecklas; dels att budgeten för lånen höjs (idag 700 miljoner) och dels att kravet på sammanlagd effekt sänks (idag på 100 MW) för att ett lån ska beviljas. Reglerna är idag tydligt skrivna med stora vindkraftsparker i åtanke. Se förordning; <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2015213-om-lan-till-natforetag-for-sfs-2015-213>

Föreningen tycker även att incitament bör införas för att elnätsbolagen pekar ut starka delar av nätet där nya laster/produktion kan kopplas med små eller utan behov av förstärkningar (kopplar ju till diskussionen om nätutvecklingsplaner nedan). Det skulle innebära ett komplement till de temporala lokaliseringssignalerna (se Ei:s PM2020:03 om

”Lokaliseringssignaler i elnätstariffer”) men att förutom lastförflyttning i tid för befintliga anläggningar så styrs alltså även nya anläggningar (för både last och produktion) mot gynnsamma geografiska placeringar i nätet. Ett sådant incitament får dock inte diskriminera kunden (enligt ellagen 4 kap, 3§), med undantag för reglerna om pilottariffer.

Det är viktigt att skilja på övervinster på befintlig infrastruktur/tjänster och avgifter relaterade till kostnader för nödvändiga investeringar. Det är oklart om man uppnår denna distinktion genom föreslagna åtgärder.

Det saknas också en viss tydlighet kring vem som egentligen bär det övergripande och långsiktiga ansvaret över hantering av kommande kapacitetsbehov samt vad som räknas som nödvändig kapacitet respektive ”överkapacitet”.

I Energimarknadsinspektionens rapport ”*Kapacitetsutmaningen i elnäten*” konstateras att regeringen genom EUs direktiv 2019/944 artikel 32.3-5 ställer krav på att alla nätägare (DSOer) ska utveckla och tillhandahålla nätutvecklingsplaner. Energimarknadsinspektionen konstaterar också att direktivet stipulerar att samtliga DSOer med undantag av ägare av små nät ska samråda med nätföretag, nätanvändare, kommuner, regioner, länsstyrelser och så vidare och offentliggöra resultaten av samrådsprocessen tillsammans med nätutvecklingsplanerna, vilka gemensamt överlämnas till tillsynsmyndigheten. Energimarknadsinspektionen vill därtill att även TSO (Svenska Kraftnät i Sverige) ska utveckla och tillhandahålla en nätutvecklingsplan.

Svensk Solenergi anser att regeringen inte bör införa direkta krav bara på nätägarna (DSOerna) att lämna nätutvecklingsplaner utan även på Svenska kraftnät samt i alla fall Sveriges regioner och kommuner att redovisa kommande behov över minst en 10-årsperiod. Samrådsplanen är för otydligt formulerad och det kan ifrågasättas om den kan ge detaljerade svar och prognoser över kommande behov.

Energi från förnybara källor är ofta intermittent och elförbrukningen momentan och varierar kraftigt över årets månader, veckodagar och dygnets timmar. Detta, i kombination med det ökande energibehovet, innebär stora svårigheter att förutse nödvändiga produktions- och nätkapacitetsbehov, inte minst kommande elektrifiering av fordonsflottan och energiomställning i industrin. Det är av största vikt att marknadens alla aktörer måste bidra till utvecklingen av elnät och produktionskapacitet. Osäkerheten kring behoven framgår bl.a. av Energimyndighetens rapport från 2017, ”*Fyra framtider, Energisystemet efter 2020*”, i vilken Energimyndigheten har presenterat fyra olika scenarier fram till 2050 som skiljer sig avsevärt åt i förbrukning, där ett scenario stipulerar en förbrukning på 243 TWh och ett annat förbrukning på upp till 375 TWh, alltså en skillnad på så mycket som 132 TWh (idag förbrukar vi i Sverige 140 TWh).

Som referens har bredbandsnät och fibernät, som förvisso inte går att jämföra med elnät, byggts med en stor överkapacitet över hela landet just för att kunna växa med behov som marknaden inte kunnat prognostisera och som investeringar inför framtida vinster. Man bör således, som många nätägare också vill, pröva frågan om att exempelvis tillåta privata aktörer att göra investeringar för framtiden redan innan behovet finns, i alla fall så länge man inte tar ut kostnader förrän man får intäkten.

Med smart teknik och nya tjänster kan man säkert reducera kostnaderna så som Energimarknadsinspektionen menar är möjligt. Emellertid behöver sådana enorma investeringar tydligt hanteras över lång tid, av samtliga parter på marknaden.

Även om mycket fokus på goda grunder ligger på flexibla lösningar och att nätägare ska uppmuntras att upphandla sådant som energilagring och tjänster för efterfrågefleksibilitet, torde det ändå vara rimligt att regeringen genom lagstiftning och i uppdrag via myndigheter, också ställer direkta och mer detaljerade krav på att Svenska kraftnät och de regionala och lokala nätägarna måste klara en viss och ökande minimiöverföringskapacitet i näten över tid, och att näten ska kunna hantera adekvat energiöverföring långsiktigt, även vid peakar, samt alltid kunna ta emot all den el som produceras lokalt av mikroproducenter och större lokala energiproducenter utan långa handläggningstider och höga avgifter. Flexibla tjänster är viktiga men transmissionsnät, regionalnät och lokalnät måste också underhållas och byggas ut parallellt, samtidigt som näten måste ha redundans och beredskap att klara oförutsedda händelser (produktionskriser, stormar, terrorangrepp et.c.). Det är en god idé att Svenska kraftnät eller Energimyndigheten, i samarbete med Energimarknadsinspektionen, får ett utvidgat ansvar för att övervaka, sammanställa data, bedöma och planera hela nätets kapacitet i förhållande till behov över en längre tidsperiod, cirka 20 år. Detta ansvar saknas idag, och EU-direktivet och Energimarknadsinspektionens föreslagna relaterade förändringar är på rätt väg, men ansvar och befogenheter kan utvidgas ytterligare. Därtill kan en sådan myndighet få det fulla ansvaret att slå fast en kvantitativ målbild över tid, vilken DSO/TSO som övriga måste förhålla sig till.

Idag kan nätägare neka anslutning av både produktions- och förbrukningsanläggningar med hänvisning till kapacitetsbrist, beskrivet under punkt 3.4 och 3.5 i rapporten "Kapacitetsutmaningen i elnäten". En nätkoncessionshavare har emellertid enligt lag ansvar att leverera el till sina befintliga kunder utan undantag, även i situationer med en försämrad lokal kapacitetssituation. Koncessionshavaren har genom koncessionen ett legalt monopol och bör därför på samma sätt åläggas att bygga ut överföringsförmågan på sitt nät i den omfattning som kunderna behöver.

Energimarknadsinspektionen vill att rätten att neka anslutning kvarstår som idag, men med tillägget att som särskilda skäl får inte åberopas

kapacitetsbrist som kan åtgärdas med andra samhällsekonomiskt motiverade åtgärder än utbyggnad av nätet. Det är dock oklart vad detta innebär i praktiken.

Kapacitetsbrist åtgärdas i grund och botten med investeringar, och samhället kommer att behöva mycket mer elenergi än idag och vi får inte riskera att landet, eller vissa regioner blir energimässiga "U-länder". Framförallt gäller detta storstadsområdena, och hela Södra Sverige samt Norrlandskusten. Stora industrier och förbrukare är samhällsbärare, och ska ges en rätt att ansluta eller öka sitt effektabonnemang, och staten ska kunna garantera denna rätt ekonomiskt.

Sammanfattning i punktform:

1. Utse ett övergripande organ med ansvar att:
 - a. Övervaka och noga utvärdera hela systemet med elnät, produktion och förbrukning nationellt, regionalt och lokalt
 - b. Löpande över kort och lång tid prognosticera, och fastställa, behov av nät-, kapacitets- och produktionsutbyggnad för att i god tid kunna ge förslag på kursförändring
 - c. Utvärdera nya smarta tekniker och tjänster samt hur dessa bäst implementeras, och inte bara lita på att marknadens parter löser teknikutvecklingen
2. Fastställ tydliga nationella och kvantifierade minimikrav på 15 års sikt visavi:
 - a. Överföringskapacitet i transmissionsnät, regionnät och lokalnät
 - b. Centraliserad och decentraliserad produktionskapacitet
 - c. Centraliserad och decentraliserad lagringskapacitet
3. Förändra inte bara ersättningsincitamenten, utan ställ också direkta krav på marknadens aktörer att ta ett ansvar för minimikraven visavi produktion, överföringskapacitet, elnätskvalitet och krisberedskap, till exempel via vite.
4. Se över möjligheten för nätbolag att tillåtas investera i överkapacitet, för att i god tid säkra kommande kapacitetskrav, alternativt låta staten via skattsedeln, till exempel genom en utveckling av nätförstärkningslånen, se ovan.
5. Se över ersättningsmodellen för marknadens aktörer så att dessa styrs att investera rätt och enligt kraven, samtidigt som de får skäligt betalt för sina investeringar men eventuellt med avgiftstak för att skydda konsumenterna.
6. Öka kraven på nätägarna att dessa måste ansluta förbrukare och producenter, givetvis med ekonomisk kompensation och med god ledtid för utbyggnad. Det borde finnas incitament för elnätsägaren att föreslå en alternativ anslutningspunkt som inte kräver förstärkning i de fall den geografiska placeringen är flexibel

Kostnaderna för elnäten bärs av konsumenterna via avgifter och skatter, och hur dessa kostnader ska fördelas och vilka vinster nätägare ska tillåtas göra

är till syvende och sist en politisk fråga och koncessionerna hanteras via monopol.

Anna Werner, VD
Svensk Solenergi